

Z DZIEJÓW KARTOGRAFII

Tom XV

DAWNA
KARTOGRAFIA MIAST

POLISH ACADEMY OF SCIENCES
L.&A. BIRKENMAJER INSTITUTE OF THE HISTORY OF SCIENCE
TEAM FOR THE HISTORY OF CARTOGRAPHY
THE STATE ARCHIVE OF THE CAPITAL CITY OF WARSAW
THE WARSAW SURVEYING COMPANY
SOCIETY OF FRIENDS
OF ARCHIVE OF THE CAPITAL CITY OF WARSAW

FROM THE HISTORY OF CARTOGRAPHY
Volume XV

OLD CARTOGRAPHY OF TOWNS

Edited by
JERZY OSTROWSKI and PAWEŁ E. WESZPIŃSKI

WARSZAWA 2011

INSTYTUT HISTORII NAUKI im. L. i A. Birkenmajerów
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
ZESPÓŁ HISTORII KARTOGRAFII
ARCHIWUM PAŃSTWOWE M.ST. WARSZAWY
WARSZAWSKIE PRZEDSIĘBIORSTWO GEODEZYJNE S.A.
STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ
ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO M.ST. WARSZAWY

Z DZIEJÓW KARTOGRAFII
Tom XV

DAWNA KARTOGRAFIA MIAST

Pod redakcją
JERZEGO OSTROWSKIEGO i PAWŁA E. WESZPIŃSKIEGO

WARSZAWA 2011

Opracowanie redakcyjne
Jerzy Ostrowski, Paweł E. Weszpiński

Recenzenci
Prof. dr hab. Stanisław Alexandrowicz
Prof. dr hab. Mieczysław Sirko

Redakcja techniczna i łamanie
Paulina Waszkiewicz

Weryfikacja językowa
Joanna Dojnik

Tłumaczenie przedmowy i streszczeń na język angielski
Agata i Małgorzata Bernatowicz oraz autorzy

Tłumaczenie artykułów rosyjskojęzycznych na język polski
Paweł E. Weszpiński

Projekt okładki
Paweł E. Weszpiński

Publikacja dofinansowana ze środków
Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii

Wydawnictwa IHN PAN
Nowy Świat 72 00-330 Warszawa
tel. 22 6572714
e-mail: ihn@ihnpan.waw.pl

© by: IHN PAN, APW, WPG S.A., SP APW

ISSN: 0138-0850

ISBN:
978-83-86062-06-5
978-83-928532-7-5
978-83-933852-0-1
978-83-921836-7-9

Druk i oprawa: Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego
Druk ukończono w grudniu 2011

SPIS TREŚCI

<i>Jerzy Ostrowski, Paweł E. Wespiński</i> Przedmowa	13
--	----

*

<i>Lucyna Szaniawska</i> Znaki graficzne miast stosowane na mapach do końca XVIII wieku	21
<i>Jarosław Łuczyński</i> Miasta Rzeczypospolitej na planach i widokach w <i>Civitates Orbis Terrarum</i> Georga Brauna i Franza Hogenberga (rozważania nad treścią ikonograficzną)	59
<i>Ewa Szyrkiewicz</i> Plan Wrocławia Bartla Weihnera (ojca) i Bartla Weihnera (syna) z 1562 roku – jego zawartość informacyjna, wiarygodność i przydatność	85
<i>Radosław Skrycki</i> Rękopiśmienne plany Szczecina Gerharda Corneliusa von Walrave z pierwszej połowy XVIII wieku w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie	95
<i>Anna Osowska</i> Plany i widoki miast w kartograficznej kolekcji Machnizkich	113

**

<i>Dorota Gazicka-Wójtowicz, Irena Grzybowska</i> Najstarsze plany miast polskich w zbiorach Centralnej Biblioteki Geografii i Ochrony Środowiska IGiPZ PAN	129
<i>Dorota Bartnik</i> Lindleyowskie plany wodociągów i kanalizacji miasta Łodzi w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego	137
<i>Krzysztof Grochowski</i> Dawne plany Poznania (do 1945 roku) w zbiorach Biblioteki Raczyńskich	153
<i>Janina Stoksik</i> Plany i widoki miast z okresu I Rzeczypospolitej w zasobie Archiwum Państwowego w Krakowie i ich twórcy	161
<i>Anna Sokół</i> Źródła kartograficzne do historii miast od końca XVIII wieku do 1918 roku w zasobie Archiwum Państwowego w Krakowie	185

Сергей Нелипович

**Картографические материалы по городу Варшаве в фондах
и коллекциях Российского государственного
военно-исторического архива (обзор архивных фондов) 201**

Siergiej Nielipowicz

**Materiały kartograficzne dotyczące Warszawy w zbiorach
Rosyjskiego Państwowego Archiwum Wojskowo-Historycznego 217**

Paweł E. Wespiański

Z badań obrazu zabudowy na dawnych planach Warszawy 223

Teresa Krogulec

**Artystyczne walory dawnych planów ze zbiorów Muzeum
Historycznego m.st. Warszawy 241**

Henryk Bartoszewicz

**Rewiry żydowskie w miastach Księstwa Warszawskiego
i Królestwa Polskiego w świetle map wielkoskalowych 259**

Adam Jankiewicz

**Dawne plany miast – sytuacja rzeczywista czy projektowana?
Na przykładzie *Delineacji* A. Hiża i H. Jędrzejowskiego z 1771 roku 289**

Andrzej Konias, Krzysztof Strzelecki

Dawne plany miasta Słupska od XVIII do końca XIX wieku 299

Piotr Grabowski

**Obraz rozwoju urbanistycznego i warunków przyrodniczych
Olsztyna w XIX i XX wieku na planach miasta z lat 1800–1946 315**

Waldemar Spallek

Dawne plany małych miast górnośląskich na przykładzie Krapkowic 329

Wojciech Zalewski

**Rozwój Wrocławia w latach 1850–1939 w świetle archiwalnych
materiałów kartograficznych 349**

Людмила Кильдюшевская

Санкт-Петербург. 300 лет на планах и картах 373

Ludmila Kildiuszewska

Petersburg – 300 lat na planach i mapach 385

Beata Medyńska-Gulij

**Potencjał informacyjny map topograficznych z drugiej
połowy XVIII wieku dla przestrzeni miast wielkopolskich 395**

Dariusz Lorek

- Mapa topograficzna *Urmessstischblätter* z lat 1828–1832 jako źródło informacji o przestrzeni miejskiej w Wielkopolsce** 411

Wiesław Sieradzan

- Zainteresowania dawną kartografią miejską Bernharda Schmida (1872–1947) – ostatniego niemieckiego konserwatora zabytków w Malborku** 421

Beata Konopska

- Cenzura wobec polskich planów miast od zakończenia drugiej wojny światowej do podpisania Układu Warszawskiego** 429

Kamil Nieścioruk

- Archiwalne materiały kartograficzne jako źródło informacji o przekształceniach przestrzeni dawnej strefy podmiejskiej** 445

Katarzyna Kowalik, Jarosław Suchożębski

- Wykorzystanie archiwalnych map i planów do analizy zmian starorzeczy Wisły w okolicach Warszawy.** 455

Wolfgang Kreft, Dariusz Przybytek, Grzegorz Strauchold

- Projekt „Historyczno-topograficznego atlasu miast śląskich”** 465

Albina Mościcka, Marek Marzec

- Archiwalia kartograficzne w badaniach naukowych na przykładzie zasobów Polska.pl** 475

Jacek Uchański, Piotr Falkowski

- Nowoczesne narzędzia przekazu kartograficznego wykorzystujące fotograficzne dane źródłowe na przykładzie ortofotomapy zniszczonej działaniami wojennymi Warszawy** 489

Marek Ostrowski

- Od Panoramy Warszawy Przełomu Tysiącleci do Warszawskiego Tryptyku Edukacyjnego i dalej** 505

Jaromir Kolejka

- Dokumentacja kartograficzna krajobrazu przemysłowego (Streszczenie)** 515

Główny Urząd Geodezji i Kartografii

- Rozwój kartografii w internecie a krajowy portal informacji przestrzennej** 529

Główny Urząd Geodezji i Kartografii

- Baza Danych Obiektów Topograficznych jako referencyjne źródło danych dla kartografii.** 533

*Jerzy Ostrowski***Piśmiennictwo o dawnych planach i widokach miast polskich****1983–2010 (Materiały do bibliografii) 537**

I. Zagadnienia ogólne. Zbiory artykułów i referatów 539

II. O planach i widokach wielu różnych miast

1. W obcych zbiorach kartograficznych 540

2. W polskich zbiorach kartograficznych 543

III. O planach i widokach jednego miasta. 556

Indeks osób 579

Indeks miast 582

CONTENTS

<i>Jerzy Ostrowski, Paweł E. Weszpiński</i>	
Preface	17

*

<i>Lucyna Szaniawska</i>	
Town graphic symbols applied in medium- and small-scale maps until the end of the 18th century	21

<i>Jarosław Łuczyński</i>	
Towns of the Polish-Lithuanian Commonwealth on the plans and panoramas in „Civitates Orbis Terrarum” by Georg Braun and Franz Hogenberg (some considerations of iconographic contents)	59

<i>Ewa Szynekiewicz</i>	
Plan of the city of Wrocław made by Bartel Weihner and his son Bartel in 1562 – its contents, reliability and usability	85

<i>Radosław Skrycki</i>	
Manuscript maps of Stettin (Szczecin) by Gerhard Cornelius von Walgrawe from the first half of 18th century in the collection of the National Museum in Szczecin	95

<i>Anna Osowska</i>	
Plans and views of towns in the cartographical collection of Machnizky family	113

**

<i>Dorota Gazicka-Wojtowicz, Irena Grzybowska</i>	
The oldest maps of Polish cities in the collection of the Central Library of Geography and Environmental Protection in Warsaw	129

<i>Dorota Bartnik</i>	
The Lindley plans of Łódź water supply and sewage system in the collection of Łódź University Library	137

<i>Krzysztof Grochowski</i>	
The old maps of Poznań (until 1945) in the collections of the Raczyński Library in Poznań	153

<i>Janina Stoksik</i>	
Maps and views of towns from the period of the Polish-Lithuanian Commonwealth in the State Archives in Cracow, and their creators	161

<i>Anna Sokół</i>	
Cartographic sources for research on the history of towns from the late 18th century to 1918 in the State Archives in Cracow	185

Sergey Nelipovich

- Cartographic sources concerning Warsaw in the collections of the Russian State Military-Historical Archives in Moscow 201**

Paweł E. Weszpiński

- Excerpts from studies on images of built-up areas on old maps of Warsaw 223**

Teresa Krogulec

- Artistic value of old city maps from the collection of the Historical Museum of Warsaw 241**

Henryk Bartoszewicz

- Jewish districts in the towns of Duchy of Warsaw and Kingdom of Poland on large-scale maps 259**

Adam Jankiewicz

- Old city maps. A real situation or a projected one? – based on the example of *Delineacya* by H. Hiż and H. Jędrzejowski from 1771 . . . 289**

Andrzej Konias, Krzysztof Strzelecki

- Old city maps of Słupsk from the 18th to the end of 19th century . . . 299**

Piotr Grabowski

- Picture of urban development and natural features in Olsztyn (Allenstein) in the 19th and 20th centuries on city maps from 1800–1946 . 315**

Waldemar Spallek

- Old plans of small towns in Upper Silesia with plans of Krapkowice . . . 329**

Wojciech Zalewski

- The development of the city of Wrocław between 1850 and 1939 in accordance to archival cartographic materials 349**

Ludmila Kildyushevskaya

- Saint Petersburg – 300 years of its presence on maps and plans 373**

Beata Medyńska-Gulij

- The information potential of topographic maps from the second half of the 18th century as regards the space of cities and towns in Greater Poland 395**

Dariusz Lorek

- The *Urmessstischblätter* topographic map at the scale of 1:25 000 as a source of information about municipal space in Greater Poland . . 411**

Wiesław Sieradzan

- The interest of Bernhard Schmid (1872–1947) – the last German conservator Mariejburg (Malbork) – in old urban cartography** 421

Beata Konopska

- Censorship of Polish city maps from the end of World War II to signing of the Warsaw Pact** 429

Kamil Nieścioruk

- Cartographic archive materials as a source of information about space transformation in former suburban areas** 445

Katarzyna Kowalik, Jarosław Suchożębski

- The use of archival maps and plans for the analysis of changes in old river-beds of the Vistula River in the vicinity of Warsaw** 455

Wolfgang Kreft, Dariusz Przybytek, Grzegorz Strauchold

- Project entitled „Historical and topographical atlas of Silesian towns” . .** 465

Albina Mościcka, Marek Marzec

- Cartographic heritage in scientific research on the basis of Polska.pl portal resources** 475

Jacek Uchański, Piotr Falkowski

- Modern tools of cartographic communication utilizing architectonic source data on the example of the orthophotomap of destroyed Warsaw** 489

Marek Ostrowski

- From the Panorama of Warsaw at the Turn of the Millennium to the Warsaw Educational Triptych and ahead** 505

Jaromir Kolejka

- Cartographic documentation of post-industrial landscape** 515

Head Office of Geodesy and Cartography

- The development of cartography on the Internet and national spatial data portal** 529

Head Office of Geodesy and Cartography

- The Database of Topographic Objects as a source of reference data for cartography** 533

Jerzy Ostrowski

- Literature on the subject of old maps and views of Polish towns 1983–2010 (Materials for bibliography)** 537
 I. General issues. Collections of articles and papers 539

II. Publications concerning maps and views of various towns	
1. Held in map collections abroad	540
2. Held in map collections in Poland	543
III. Publications concerning maps and views of one town	556
Index of persons	579
Index of towns	582

Krzysztof Grochowski

Biblioteka Raczyńskich, Poznań

Dawne plany Poznania (do 1945 roku) w zbiorach Biblioteki Raczyńskich

Biblioteka Raczyńskich, otwarta 5 maja 1829 roku dzięki inicjatywie i staraniom hrabiego Edwarda Raczyńskiego (1786–1845), od początku swej działalności gromadziła wydawnictwa kartograficzne.

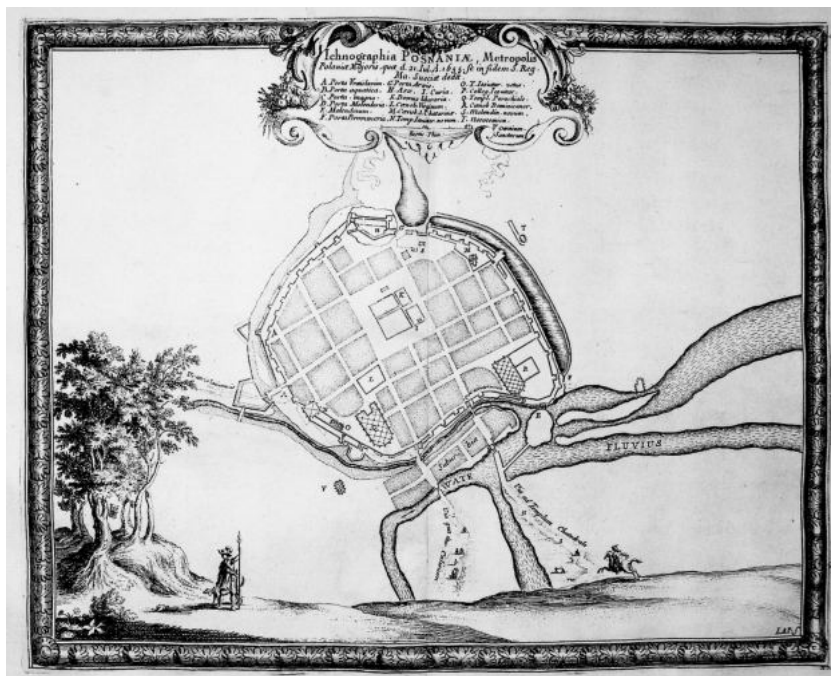
Już w dniu otwarcia w skład jej księgozbioru wchodziły cenne mapy i atlasy, pochodzące z prywatnej kolekcji hrabiego Raczyńskiego. Jednakże Biblioteka aż do wybuchu II wojny światowej nie posiadała wydzielonego z całości zbiorów zasobu kartograficznego. Wydane w tym czasie katalogi drukowane odnotowywały tylko nieliczne atlasy i mapy, niewątpliwie pomijając szereg posiadanych tytułów. Dopiero w okresie okupacji Niemcy wyodrębnili publikacje kartograficzne z całości zbiorów i oddelegowali specjalnie bibliotekarza w celu ich opracowania.

Pod koniec wojny, w obawie przed bombardowaniem, cenniejsze zbiory Biblioteki Niemcy wywieźli z Poznania – rękopisy i starodruki do posiadłości Raczyńskich w Obrzycku, natomiast zbiory kartograficzne znalazły się na terenie Niemiec. Po wojnie odnaleziono część tych zbiorów w Saksonii (859 jednostek kartograficznych) i sprowadzono z powrotem do Poznania.

Niestety w styczniu 1945 roku budynek Biblioteki Raczyńskich uległ całkowitemu zniszczeniu wraz ze znajdującymi się w nim pozostałymi zbiorami i całą dokumentacją. Wskutek straty wszystkich katalogów kartkowych i inwentarzy nie wiemy dziś dokładnie jakie mapy i atlasy znajdowały się w zbiorach Biblioteki przed wojną oraz jakie wydawnictwa zostały bezpowrotnie stracone.

Biblioteka od 1830 roku aż do końca I wojny światowej miała prawo do egzemplarza obowiązkowego wydawnictw ukazujących się na obszarze Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Dlatego można przypuszczać, że posiadała większość wydanych w tym czasie planów miasta Poznania. Niestety straty wojenne w zakresie wydanych w czasie zaborów i w II Rzeczypospolitej pojedynczych map i planów były bardzo znaczne. Dlatego w całym okresie powojennym starano się zbiory kartograficzne systematycznie uzupełniać, zwłaszcza o wydawnictwa regionalne związane z Poznaniem i Wielkopolską; taka polityka gromadzenia jest kontynuowana.

Najstarszym planem Poznania znajdującym się w zbiorach Biblioteki jest pochodzący z 1655 r. plan szwedzkiego inżyniera wojskowego E.J. Dahlberga (1625–1703) zamieszczony w dziele S. Pufendorfa *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae Rege gestis commentariorum...*, Norimbergae 1696. Ze względu na wojskowy charakter plan ten, obok dość wiernego przedstawienia rozplanowania miasta w połowie XVII wieku, przejrzystość obrazuje również obwarowania (ryc. 1).

Ryc. 1. Plan E.J. Dahlberga z 1655 roku zamieszczony w dziele S. Pufendorfa *De rebus a Carolo Gustavo...*, Norimbergae 1696

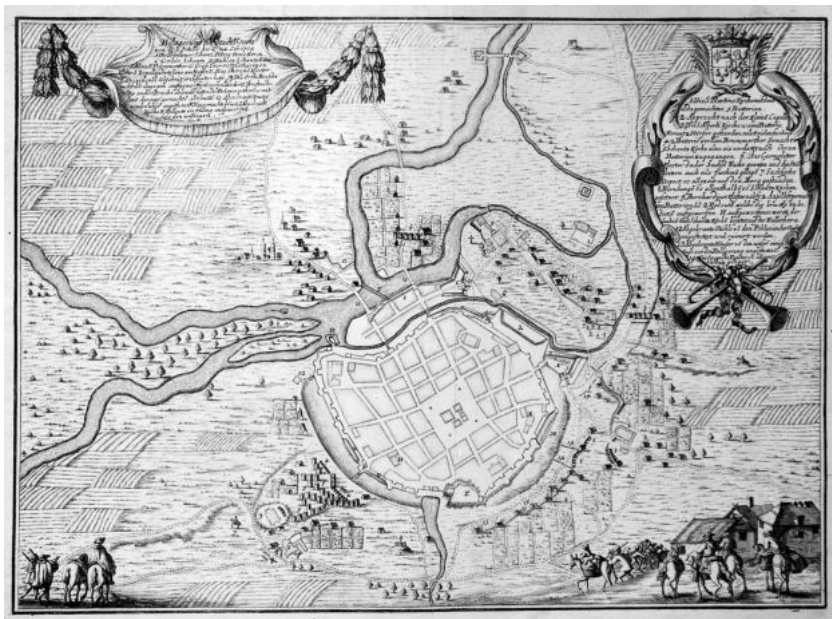
Kolejne plany pochodzą z okresu wojny północnej.

Biblioteka posiada rzadki plan P.S. Fabera z 1704 r. *Belagerung der Stadt Bosen von d. 4 octobr. bis d. 24 oct. 1704*, zamieszczony pierwotnie w dziele *Der ausführlichen Lebens Beschreibung Carls des XII, Königs in Schweden...*, Frankfurt und Leipzig 1705 (ryc. 2). Plan ten, przedstawiający opanowane przez Szwedów miasto w czasie oblężenia przez połączone siły polsko-sasko-rosyjskie, zaopatrzone jest w obszerną legendę w dwu ozdobnych kartuszach zawierającą 31 pozycji – bramy, kościoły, klasztory oraz obszerny wykaz urządzeń obronnych.

Plan Fabera stał się pierwowzorem dla bardziej znanego planu *Posen. Die Hauptstadt in Gros Polen*, pochodzącego z dzieła G. Bodenehra *Curioses Staats und Kriegs Theatrum*, wydawanego od 1709 r. Treść i legenda planu Bodenehra zbliżone są do planu Fabera, zmniejszono tylko nieco jego zasięg od południa i wschodu.

Biblioteka Raczyńskich posiada stosunkowo nieliczne, z uwagi na straty wojenne, plany miasta Poznania pochodzące z wieku XIX.

Wymienić tu można plan kartografa wojskowego F. Corvinusa *Grundriss der Stadt Posen* wydany w 1856 roku w Berlinie. Plan, oprócz przedstawienia fortyfikacji i ważniejszych budynków, po raz pierwszy ma oznaczone granice rewirów policyjnych i parafii (ryc. 3).

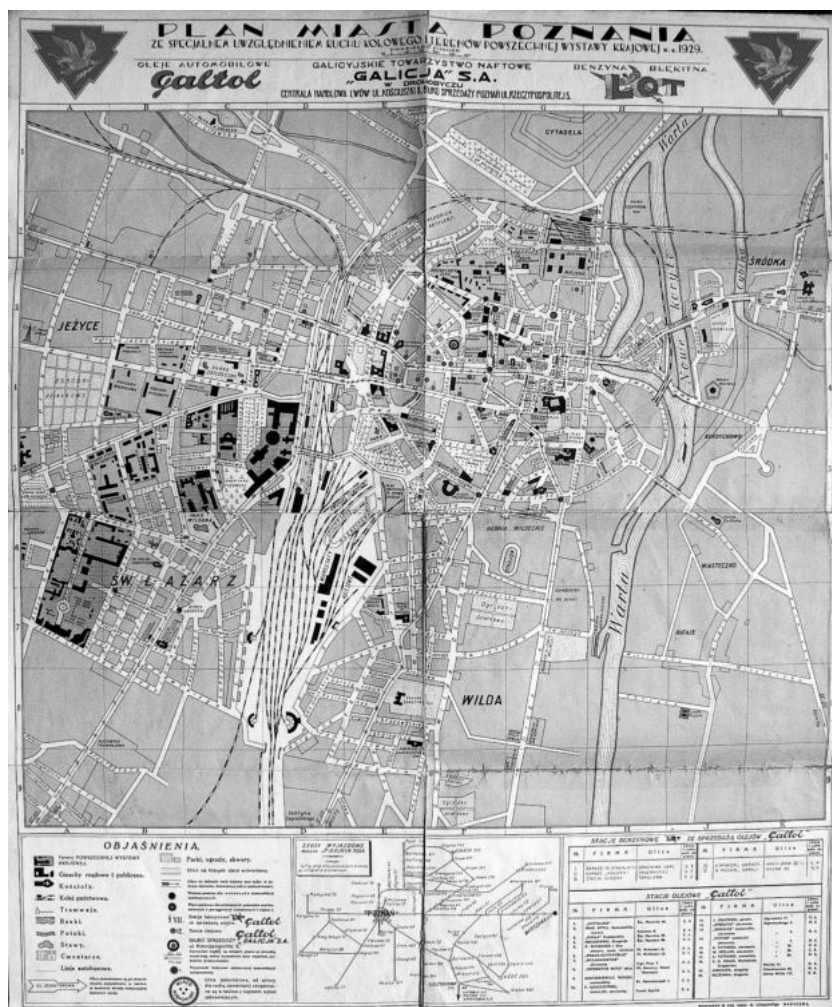

Ryc. 2. Plan S. Fabera *Belagerung der Stadt Bosen...* z dzieła *Der ausführlichen Lebens Beschreibung Carl des XII...*, Frankfurt und Leipzig 1705

Od 1886 roku plany miasta wydawane przez W. Deckera były załączane do ukazującej się corocznie książki adresowej miasta Poznania (*Adressbuch der Stadt Posen*). W kolejnych rocznikach tego wydawnictwa ukazującego się do schyłku I wojny światowej systematycznie zamieszczano poprawiane i uaktualniane plany miasta, najczęściej w skali 1:7 500. Niestety, musiały być one często przedmiotem požądania ze strony czytelników i kolekcjonerów, gdyż mimo posiadania przez Bibliotekę kompletu roczników, zachowały się dołączone do nich plany jedynie z lat 1892, 1894, 1898 i 1902 oraz wycięty prawdopodobnie z rocznika 1901 *Plan der Provinzial – Hauptstadt Posen* w skali 1:13 000. Decker był także wydawcą samoistnego planu z około 1912 r. *Neuester Plan der Provinzial Haupt- und Residenzstadt Posen* w skali 1:7 500.

Z końca XIX wieku (około 1890 r.) pochodzi też nie posiadająca tytułu mapa najbliższych okolic Poznania w skali 1:50 000, przedstawiająca dość szczegółowo położenie fortyfikacji pruskich wokół miasta.

- *Praktyczny przewodnik po Poznaniu*, wyd.2, Poznań 1929
- *Przewodnik po Poznaniu i Wielkopolsce z uwzględnieniem Pomorza i Śląska*, Poznań 1929
- *Poznań. Przewodnik*, Poznań [1937]

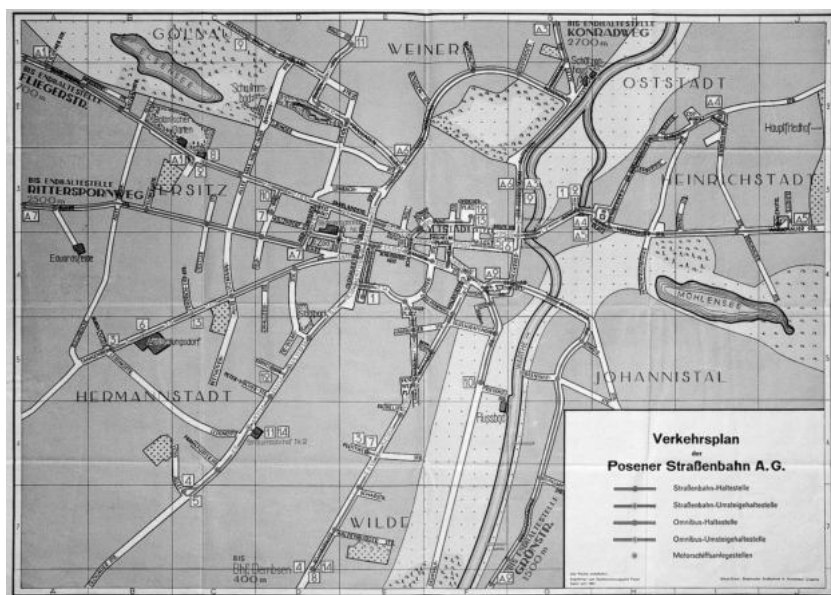

Ryc. 4. Plan miasta Poznania ze specjalnem uwzględnieniem ruchu kołowego i terenów Powszechnej Wystawy Krajowej w r. 1929, Drohobycz [1929]

Z okresu międzywojennego Biblioteka posiada 19 samoistnych, różnych wydań planów miasta Poznania. Jednym z pierwszych po odzyskaniu niepodległości był *Plan miasta Poznania* w skali 1:9200 wydany przez M. Dybicza, w którym ze względu na zmianę nazewnictwa zamieszczono spisy ulic w brzmieniu polskim

i niemieckim. Biblioteka posiada drugie i trzecie wydanie tego planu z 1920 roku. Z ciekawszych planów tego okresu wymienić można ponadto:

- *Plan miasta Poznania*, 1:10 000. Oprac. i rys. M. Maćkowiak, D. Springer, Poznań [ok.1925], Niemierkiewicz i Ska
- *Plan miasta Poznania*, 1:10 000. Poznań [ok.1925], Ruch
- *Plan stołecznego miasta Poznania*, 1:15 000. Rys. I. Fiuczyński, Poznań 1927, Miejski Urząd Pomiarów
- *Plan miasta Poznania*, 1:10 000, Poznań [ok.1930], M. Maćkowiak
- *Plan miasta Poznania*, Poznań [1936], W. Wiesner
- *Plan stołecznego miasta Poznania wykonany w Miejskim Urzędzie Pomiarów w roku 1937*, 1:20 000, Poznań 1937, Miejski Urząd Pomiarów
- *Poznań. Plan miasta*, Poznań [ok.1937], Agencja Reklamy J. Jagielski
- *Plan miasta stoł. Poznania*, 1:20 000, Warszawa [1938], Ruch

Ryc. 5. Plan komunikacyjny *Verkehrsplan der Posener Straßenbahn A.G.*, Posen 1944

Sz szczególnie obfity w wydawnictwa był rok 1929, co związane było z zorganizowaną wówczas w Poznaniu Powszechną Wystawą Krajową, trwającą od połowy maja do końca czerwca, która przyciągnęła cztery i pół miliona gości z kraju i z zagranicy, znacznie ożywiając ruch turystyczny. Biblioteka posiada 5 różnych planów miasta z tego roku, w tym m.in.:

- *Plan miasta Poznania ze specjalnem uwzględnieniem ruchu kołowego i terenów Powszechnej Wystawy Krajowej w r. 1929*, 1:10 000, Drohobycz [1929], Galicyjskie Tow. Naftowe „Galicja”

– *Plan miasta Poznania oraz widok Powszechnej Wystawy Krajowej z lotu ptaka*, 1:15 000, Lwów 1929, Książnica-Atlas.

Z okresu międzywojennego Biblioteka posiada też dwa plany ścienne w skali 1:10 000, na płótnie z wałkami, wydane przez Miejski Urząd Pomiarów w latach 1929 i 1933.

Licznie reprezentowane w zbiorach kartograficznych są również plany Poznania z okresu okupacji hitlerowskiej – w sumie 9 różnych tytułów. Z ciekawszych wymienić można:

- *Plan der Stadt Posen*, 1:20 000, Posen 1939, Stadttische Vermessungsamt
- *Plan der Stadt Posen*, 1:20 000, Posen 1940, NS – Gauverlag Wartheland
- *Posen im November 1941*, 1:25 000, Posen 1941, Stadtvermessungsamt
- *Verkehrsplan der Posener Strassenbahn A.G.*, Posen 1944, Stadtvermessungsamt.

Do opracowania nowych planów z polskim nazewnictwem i uwzględnieniem wojennych zniszczeń przystąpiono wkrótce po wyzwoleniu miasta w lutym 1945 roku. Z roku tego pochodzą dwa posiadane plany wydane w Poznaniu przez Zarząd Miejski – Oddział Pomiarów oraz Drukarnię i Księgarnię Św. Wojciecha.

Podsumowując – Biblioteka Raczyńskich mimo dużych strat wojennych posiada w swoich zbiorach kartograficznych blisko 40 różnych wydań planów Poznania opublikowanych do 1945 r., nie licząc planów załączonych do książek adresowych i przewodników turystycznych. Zbiór ten jest nadal w miarę możliwości uzupełniany i powiększany.

The old maps of Poznań (until 1945) in the collections of the Raczyński Library in Poznań

S u m m a r y

Since the foundation of the Raczyński Library in Poznań in 1829, its collections included maps and atlases. However, until the outbreak of World War II the library did not have a separate cartographic collection. Printed catalogues published during that period listed only few cartographic publications. It was only during the Nazi occupation that Germans separated the cartographic collection from the main one and at the end of the war carried it away to Germany. After the war only a part of this collection was found and brought back to Poznań.

In January 1945 the library building was completely destroyed, together with collections and documentation (card catalogues, inventories) located therein. As a result, today we do not know exactly what cartographic materials were in the collections of the library before the war and which items were irretrievably lost. In the post-war period the cartographic collection was systematically supplemented, especially by regional publications. This collection development policy has been followed till date.

Currently the oldest map of Poznań in the collections of the Raczyński Library is the 1655 map by E.J. Dahlberg included in the work of S. Pufendorf, *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae Rege gestis commentariorum...*, Norimbergae 1696. Subsequent city maps come from the period of the Great Northern War – the library collections include a quite rare map by P.S. Faber from 1704 and a similar map by G. Bodenehr, published since 1709.

From 1830 to the end of World War I the Raczyński Library was entitled to a copy of all works (legal deposits) published in the Grand Duchy of Poznań. Therefore at that time the library probably had most of Poznań maps published in this period. Unfortunately, at present the library has a relatively small number of nineteenth-century city maps, due to wartime losses. One such example is the 1856 map by F. Corvinus, with boundaries of police districts and parishes marked for the first time. City maps which, since 1886, were regularly attached to subsequent issues of “Adressbuch der Stadt Posen” (Address and Business Directory of the City of Poznań), are also noteworthy.

However, the library has numerous city maps from the interwar period (1918–1939), including 5 maps from 1929 when the General National Exhibition was held in Poznań. The Nazi occupation period is also richly represented in the cartographic collection – the library has 9 different city maps published in 1939–1944. Obviously, the demand for new Polish maps of Poznań emerged right after the liberation. The collection contains two city maps published in 1945.